

Сардак С. Е. Принципи ефективного управління ресурсами суб'єктів господарювання (Склад і управління ресурсами суб'єктів господарювання) / С. Е. Сардак // Академічний огляд. – 2008. – № 2. – С. 83–88.

Sardak, S. (2008). Principles of effective resource management entities (Staff and resource management entities). *Academy review*, 2, 83-88.

УДК 65.01

к.е.н., доц. каф. ЕУНГ ФМЕ ДНУ імені Олеся Гончара, Сардак С.Е.

**ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ
(СКЛАД І УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ)**

Актуальність проблеми. Функціонування суб'єктів господарювання в умовах ринкової економіки передбачає ефективне управління власними і позиковими ресурсами. Досягнення цього важливого науково-практичного завдання вимагає розробки комплексного підходу до класифікації та раціонального задіяння господарських ресурсів. Тому дослідження складу й особливостей розподілу ресурсів суб'єктів господарювання є проблемою актуальною та своєчасною потребам наукової і практичної думки у зв'язку з посиленням конкуренції, екологізації та ресурсозбереження у господарській діяльності, підвищенням вартості ресурсів і їх обмеженням [5].

Аналіз останніх наукових досліджень. У науковій економічній літературі часто зустрічаються посилання на ресурси суб'єктів господарювання та ґрунтовно визначаються аспекти їх ефективного використання [2-3, 6-7, 12]. Розгляд ресурсів здійснює дуже широке коло відомих вітчизняних і зарубіжних науковців: І. А. Бланк, В. В. Бойко, І. М. Бойчик, С. Ф. Покропивний, В. М. Колот, Г. В. Савицька, В. П. Савчук, А. В. Шегда. Але й досі відсутня чітка класифікація ресурсів, особливості управління певними ресурсами майже не визначені та дискусійним є питання оптимального співвідношення ресурсів [4, с. 206; 8, с. 356; 11]. На практиці ця ситуація призводить до зниження уваги власників і менеджерів щодо управління ресурсами, формування нераціональної структури ресурсів і відповідно до браку або надлишку певних видів ресурсів, що впливає на загальну ефективність управління та формує невизначеність результатів господарювання у часі.

Мета роботи. Метою статті є дослідження особливостей управління ресурсами суб'єктів господарювання. Пропонується підхід щодо розвитку суб'єктів господарювання на основі раціонального та економного використання їх ресурсної бази.

Викладення основного матеріалу дослідження. Ведення будь-якої господарської діяльності передбачає наявність певного виробничого циклу у якому керуюча система визначає склад необхідних ресурсів та залучає їх із зовнішнього середовища, здійснює на них свідомий цілеспрямований вплив у внутрішньому середовищі, внаслідок чого отримує певні результати у вигляді створених продуктів (речовинні вироби, послуги, ідеї, технології, інформація) і відходів (зіпсовані продукти, а також ресурсні, виробничі та інформаційні відходи), які потім спрямовує у зовнішнє середовище (рис. 1).

Рис. 1. Принципова схема діяльності суб'єкту господарювання у суспільстві

Фактично більша частина часу роботи суб'єкту господарювання витрачається на обробку ресурсів. Ресурси (від французького – допоміжний засіб) – це основні елементи виробничого потенціалу, які має в своєму розпорядженні система та які використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку [4]. Економічні ресурси розуміють як можливості, джерела засобів забезпечення виробництва, доходи, але у науковій економічній думці існували різні підходи до управління взагалі та до виробничих ресурсів в окремоті, що і обумовлює неоднозначне ставлення до їх класифікації [8]. Так монетаристи вважали головним ресурсом золото та срібло, фізіократи землю та працю. Прихильники марксизму орієнтувалися на трудову теорію вартості, яка виокремлювала дві головні категорії – продуктивні сили (предмети праці, засоби праці, робоча сила) та виробничі відносини (товари як результат виробничих відносин). Послідовники неокласичної

школи розробили теорію граничної корисності, де головними економічними ресурсами (фактори виробництва), були: земля, капітал, труд, підприємницькі здібності.

На наш погляд, на сучасне уявлення про склад ресурсів вплинуло розмежування видів обліку. Зараз виокремлюється управлінській (загальний менеджмент, виробничий менеджмент, екологічний облік, технологічний облік), податковий, фінансовий, бухгалтерський, статистичний облік. І якщо в кожному з цих видів обліку до ресурсів є уніфікований підхід, то в управлінському обліку облік ресурсів суб'єктами господарювання здійснюється індивідуально. Синтезуючи історичний підхід до управління суб'єктами господарювання з позиції сутності ресурсу та його участі у господарській діяльності, з точки зору управлінського обліку ми пропонуємо наступну класифікацію ресурсів: людські ресурси, речовинні ресурси, фінансові ресурси, неречовинні ресурси та часові ресурси (рис.2).

Рис. 2. Класифікація ресурсів суб'єкту господарювання

У науковій літературі посилюється увага до управління людськими ресурсами [1, 10]. Цей термін означає сукупність осіб які виконують певну роботу та знаходяться у визначених відносинах з господарюючими суб'єктами. Людські

ресурси можна класифікувати за різними ознаками: за соціальною структурою, за участю в діяльності підприємства, за професійною, кваліфікаційною, правовою, статевою та віковою структурою, за стажем роботи, за освітнім рівнем.

Під речовинними ресурсами нами пропонується розуміти усі допоміжні засоби, які мають речовинну форму: природні ресурси; просторові ресурси; виробничі ресурси, до яких належать технологічні, енергетичні, матеріальні та технічні ресурси; високоліквідні речовинні невиробничі ресурси.

Природні ресурси – це та частина природного середовища яку використовує певний суб'єкт господарювання (земля, корисні копалини, вода, ліси, природні угіддя, поголів'я диких звірів, наявність риби) і які перебувають у його розпорядженні. Природні ресурси можна поділити на непоновлювані та поновлювані. Також їх можна розрізнити по тому, наскільки можливість їх споживання в даний час залежить від їх використання у минулому [13, с. 356].

Просторові ресурси відображують характер території та розподілу виробництва суб'єкту господарювання. Просторові ресурси суттєво впливають на вартість суб'єкту господарювання. Наприклад, кліматична зона, місцеположення в межах населеного пункту, зручність комунікацій – все це формує вартість земельної ділянки, будівництва або оренди приміщення.

Виробничі ресурси частіше усього роздивляються з позиції їх класичного поділу на основні та оборотні фонди [2, 3]. Проте з позиції ресурсного підходу, нами пропонується інший поділ виробничих ресурсів на технологічні, енергетичні, матеріальні та технічні ресурси. Технологічні ресурси – сукупність формалізованих процесів, правил, навичок, які використовуються при виготовленні продукції, виконанні робіт у сфері виробничої діяльності. Енергетичні ресурси (або паливно-енергетичні) – це засоби живлення технічних ресурсів (газ, електроенергія, вугілля, кокс, бензин і т.д) [6]. Матеріальні ресурси це такі предмети праці, які становлять матеріальну основу, готового продукту: сировина, матеріали, комплектування [3]. Сировина – це речовина з якої виробляється готовий продукт. По своєму походженню всі види сировини можуть бути розділені на дві більші групи: промислова й сільськогосподарська сировина. Матеріали – це упакування, мастила,

фарби і таке інше. Залежно від участі, яку приймає той або інший предмет при виготовленні готового продукту, він може виступати основним або допоміжним матеріалом. Комплектування – це допоміжні прилади або речі які допомагають експлуатувати технологічні ресурси: запасні деталі, інструмент, вимірюючі пристрої. Технічні ресурси – сукупність механізмів і машин, а також систем і засобів управління, які створюються з метою виробництва та транспортування певного продукту.

До високоліквідних речовинних невикробничих ресурсів ми пропонуємо віднести: цінні папери інших суб'єктів господарювання, дорогоцінні метали, ювелірні вироби, антикваріат, подарунки та інші цінні речі які не приймають участі у поточній господарській діяльності, але є акумулятором майбутнього доходу і можуть бути у будь-який час обміняні на інші ресурси. На вітчизняних підприємствах практика вкладання коштів у високоліквідні речовинні невикробничі ресурси має обмежений характер і застосовується переважно у сфері послуг.

У сучасній економічній літературі термін "фінансові ресурси" набув певної сталості, проте визначення сутності цієї категорії у державних нормативно-правових актах відсутнє [11]. Зазвичай під фінансовими ресурсами розуміється сукупність грошових коштів які є у його розпорядженні у формі доходів і зовнішніх надходжень, призначених для виконання фінансових зобов'язань і здійснення витрат по забезпеченню розширеного відтворення, платежів з усіх зобов'язань та стимулювання працівників [2, с. 166]. Фінансові ресурси утворюються завдяки двом групам джерел фінансування: власні кошти (внутрішнє фінансування: прибуток, амортизаційні суми, грошові кошти, одержані від продажу майна, стійкі пасиви) та залучені кошти (зовнішнє фінансування: продаж цінних паперів, кредит, операції з валютою та дорогоцінними металами, відсотки і дивіденди за цінними паперами інших емітентів, державні бюджетні субсидії, страхові відшкодування, фінансові надходження від галузевих структур, асоціацій, концернів). Початкове формування фінансових ресурсів відбувається в момент створення суб'єкту господарювання за рахунок статутного капіталу.

Під неречовинними ресурсами суб'єктів господарювання нами пропонується розуміти сукупність нематеріальних та інформаційних ресурсів, тобто ресурсів які не мають речовинної форми. За природою свого походження неречовинні ресурси виникають або завдяки новим, унікальним знанням у будь-якій формі, або через рідкісність ресурсів (природну чи організовану).

Нематеріальні ресурси – це сукупність об'єктів інтелектуальної власності, яка застосовується для визначення результатів творчої праці людини, позначення належності таких результатів творчої праці відповідним суб'єктам творчої діяльності, закріплення за цими суб'єктами особистих немайнових і майнових прав, пов'язаних із розробкою та використанням створених ними інтелектуальних продуктів. У складі об'єктів інтелектуальної власності виокремлюють: об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, зазначення походження товару, фірмове найменування, способи захисту від недобросовісної конкуренції), об'єкти що охороняються авторським правом і суміжними правами (твори в галузі науки, літератури та мистецтва, комп'ютерні програми, бази даних, топології інтегральних мікросхем, права виконавців), інші (нетрадиційні) об'єкти інтелектуальної власності (раціоналізаторські пропозиції, ноу-хау, комерційні таємниці) [3, с. 128]. Похідною категорією, яка виникає внаслідок володіння правами на нематеріальні ресурси та забезпечує їх використання є нематеріальні активи, до складу яких включають: права, що з'являються внаслідок володіння підприємством (патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, свідоцтва на знаки для товарів і послуг, найменування місця походження товару, фірмове найменування); права, що виникають унаслідок володіння підприємством об'єктами авторського права (твори науки, літератури, мистецтва, комп'ютерні програми, бази даних, топології інтегральних мікросхем) та суміжними правами (права виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення); права на використання створених на підприємстві нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності (раціоналізаторських пропозицій, «ноу-хау», комерційних таємниць тощо); права на користування земельними ділянками та природними ресурсами; монопольні права

та привілеї на використання рідкісних ресурсів, включаючи ліцензії на здійснення певних видів діяльності; організаційні витрати на створення підприємства; права, що з'являються внаслідок укладених підприємством з іншими організаціями ліцензійних угод на використання об'єктів інтелектуальної власності [3, с. 139]. Нематеріальні активи є показником розвитку нематеріальних ресурсів [7].

До інформаційних ресурсів можна віднести інформацію яка отримується та створюється працівниками та посередниками суб'єктів господарювання завдяки комунікаційним процесам і накопичується у інформаційній системі або у певних носіях інформації підприємства та суб'єктів його зовнішнього середовища. Інформація – це сукупність повідомлень, які відображують конкретний аспект явища або події виробничо-господарської діяльності. Під інформаційною системою розуміємо сукупність (єдиний комплекс) персоналу, устаткування і процедур, призначену для збору, опрацювання, аналізу та розподілу у встановлений час достовірної інформації, необхідної для підготування і прийняття певних рішень. Носіями інформації є документація: документи, дискети, диски, графіки, перфострічки, перфокарти, магнітні стрічки, плакати, схеми, які відображають дані про факти, події, явища. Інформаційні ресурси є потужним засобом зв'язку та просування продуктів у зовнішнє середовище і відіграють значну роль в економічній безпеці.

Часові ресурси (ресурси часові) – це фонд часу, який має суб'єкт господарювання для реалізації мети, заради якої він існує [4]. В контексті запропонованої класифікації ресурсів, часовий ресурс розглядається не тільки в рамках кадрової або виробничої діяльності, а і як елемент стратегічного орієнтиру організації та можливості існування суб'єкту господарювання в зовнішньому середовищі взагалі. В умовах тенденцій скорочення життєвого циклу товарів, підприємств і ринків, а також посилення динаміки НТП часовий ресурс набуває для суб'єктів господарювання усе більшого значення.

Авторський аналіз діяльності вітчизняних промислових підприємств (склад ресурсів яких є найбільш складним, порівняно із підприємствами сфери послуг), свідчить про те, що структура ресурсів суб'єктів господарювання формується ними

подальшого продажу або банкрутства підприємства. Тому для сталого економічного розвитку суб'єкту господарювання необхідно сформувати власну ефективну структуру ресурсів і після цього змінювати обсяг та якість ресурсів (зменшувати або збільшувати в залежності від стану зовнішнього середовища) пропорційно дотримуючись умови $\Delta x_1 \sim \Delta x_2 \sim \Delta x_3 \sim \Delta x_4 \sim \Delta x_5$.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок у даному напрямі.

Дослідження структури ресурсів суб'єктів господарювання є дуже важливим питанням тому, що воно формує у дослідника концепцію бачення процесів які відбуваються в організаціях і суспільстві в цілому. Завдяки цьому раціональне оперування ресурсами суб'єктів господарювання дозволяє підвищити ефективність їх економічної діяльності та досягти сталого розвитку. Результати отримані в процесі проведеного дослідження надають можливість подальшого удосконалення загальних науково-методичних основ управління.

Список використаних джерел.

1. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами. 8–е изд. / Пер. с англ. под. ред. С. К. Мордовина. – СПб.: Питер, 2008. – 832 с.
2. Бойчик І.М. Економіка підприємства. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – 480 с.
3. Економіка підприємства: Підручник/За заг. ред. С. Ф. Покропивного. – Вид. 2–ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.
4. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К: Видавничий центр "Академія", 2002. – 952 с.
5. Лисенко Ю., Садеков А. Екологічний підхід до управління підприємством: проблеми і перспективи // Економіка України. – 2003. – № 5. – С. 33–39.
6. Назюта Л. Ю., Рібко А. С., Губанова А. В. Анализ структуры потребления топливно–энергетических ресурсов на металлургических предприятиях Украины // Экотехнологии и ресурсосбережение. – 2006. – №2. – С. 14-21.
7. Притуляк Н. М. Ефективність використання нематеріальних активів // Фінанси України. – 2001. – № 11. – С. 41–45.

8. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. – 5–е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА–М, 2007. – 495 с.
9. Сардак С. Е. Потенціал маркетингу в удосконаленні механізму господарювання промислових підприємств: Дис. ... к.е.н.: 08.02.03 / Дніпропетровський національний університет. – Дніпропетровськ, 2005. – 193 с.
10. Управління людськими ресурсами: філософські засади. Навчальний посібник під ред. д. ф. н., проф. В. Г. Воронкової.—К: ВД «Професіонал», 2006. — 576 с.
11. Хрущ Н. А., Приступа Л. А. Науково–теоретичні основи визначення фінансових ресурсів підприємства // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2005. – Вип. 205. – С. 72–83.
12. Черненко А. Критерии ресурсоотдачи предприятия // Фінанси України. – 2001. – № 11. – С. 41–46.
13. А. Эндрес, И. Квернер Экономика природных ресурсов, 2–е изд. – СПб.: Питер, 2004. – 256 с.